

143 958

353

Pavel FOBEL

Aplikovaná etika

Teoretické východiska a současné trendy

fp

VYDAVATELSTVO HONNER

OBSAH

ÚVOD	9
1 Filozofia a etika v čase turbulentných zmien	13
1.1 Praktická filozofia a etika - reflexia nových potrieb.....	13
1.2 Filozofovanie a súčasné výzvy etiky	22
1.2.1 Aplikované etiky ako daň relativizmu	27
1.2.2 Skepticizmus ako výraz novej paradigmy	30
1.2.3 Etika ako reflexia rizika	31
1.2.4 Správne konanie - predmet praktickej etiky	34
2 Zmena architektúry súčasnej etiky	43
2.1 Diferentné trendy v etike	43
2.2 Základné teoretické oblasti etiky	44
3 Cesty etickej stratégie	49
3.1 Konvenčný prístup a rovnocennosť úrovni analýzy	49
3.2 Hľadanie metódy	51
3.2.1 Koherentizmus a fundacionalizmus	51
3.2.2 Poslanie morálnej teórie - tri doktríny	52
3.3 Dve cesty vzdelávacej stratégie	55
3.4 Teoretici versus antiteoretici	58
3.4.1 Kritika teórie	58
3.4.2 Obhajoba etickej teórie	60
3.4.3 Požiadavky na morálnu teóriu	61
3.5 Východisko – jednota teoretickej a empirickej zodpovednosti	64
4 Vznik, štruktúra a súčasné trendy v aplikovanej etike	67
4.1 Genéza a osobitosti aplikovanej etiky	67
4.2 Špecifickosť aplikovanej etiky	72
4.3 Aplikovaná etika a jej subodbornosti	80
4.4 Principializmus versus kontextualizmus	82
4.5 Kontextualizmus a jeho rozvoj	85
4.6 Aplikované etiky a varianty etického skepticizmu.....	88

5 Sociálna a profesijná etika ako typy aplikovanej etiky.....	93
5.1 Sociálna etika – extenzívny typ morálky	93
5.2 Profesijná etika ako špecifický typ aplikovanej etiky	97
6 Etika v praxi	111
6.1 Etické poradenstvo a etická expertíza	111
6.2 Inštitúcie aplikovanej filozofie a etiky	116
Záver	121
Zoznam bibliografických odkazov	125

ÚVOD

Už viac ako 30 rokov sa u všetkých, ktorým nie je ľahostajný osud etiky a filozofie, prejavujú rozpaky k iniciatíve zástancov praktickej filozofie a aplikovanej etiky. Neistotu filozofov i etikov vyvoláva prezentovaná kritika a skepsa „practicistov“, podľa ktorých nie sú dostatočne schopní reagovať na aktuálne problémy života. Stále silnejšie zaznievajú výzvy z radov filozofov, etikov, ale aj z rôznych oblastí odborného záujmu na opätovné priblíženie sa filozofie a etiky k praxi a životu, riešeniu akútnych problémov doby. Vo filozofii, ale ešte výraznejšie v etike sa postupne presadzujú nové trendy a iniciatívy, zamerané na jej kritické prehodnotenie so zdôrazňovaním jej novej úlohy súvisiacej s naliehavejšou praktickou orientáciou a spoločenskou prospešnosťou. Popri teoretickej úlohe sa stále razantnejšie zdôrazňuje aplikačná stránka filozofie aj etiky a presadzovanie ich všeobecnej akceptácie v súčasnom poznaní.

Ešte nie tak dávno prevládal medzi filozofmi názor, že filozofia sa už nedá užitočne aplikovať na praktické problémy. V posledných 30-tich rokoch sa však postupne presadzujú odborné komunity - akademické, vzdelávacie a aj poradenské inštitúcie, ktoré preukázali nielen možnosť, ale aj nutnosť spájať filozoficko-teoretické s praktickým a partikulárnym. Takouto novou oblasťou a výzvou sa stáva aj aplikovaná etika.

Aplikovaná etika preukazuje svoju spoločenskú užitočnosť, rozšíril sa jej odborný potenciál, narastá počet inštitúcií, ktoré sa venujú etickej expertíze a poradenstvu. Narastá počet publikácií, vedeckých podujatí a vzdelávacích programov. Zároveň sa objavujú ťažkosti pri obhajobe špecifickej pozície aplikovanej etiky v štruktúre súčasného filozofického-etického a teoretického skúmania. Vedú sa polemiky o poslaní etiky z hľadiska jej tradičného postavenia i novej úlohy v globálnej a informačnej spoločnosti, o jej kompetenciách v riešení problémov interdisciplinárneho

charakteru, o možnostiach a spôsoboch aplikácie teoretických princípov etiky a pod.

Vo filozofii a etike, ba i v profesionálnej praxi má aplikovaná etika prirodzene svojich zástancov aj odporcov. Neexistujú ani zhodné argumenty na ich prijatie alebo odmietanie, čo sa odráža na atmosfére vedeckej tvorby pri hľadaní konzistentnejších teórií a kreovaní rôznych prúdov v aplikovaných etikách. Preto je pomerne obťažné analyzovať súčasný stav a trendy v aplikovaných etikách, identifikovať ich ďalšie smerovanie. Táto zložitnosť, ktorá je prirodzenou súčasťou presadzovania nového, má aj svoj pozitívny moment. Provokuje k vyššiemu teoretickému nasadeniu, intenzívnejšiemu dialógu vo vedeckej komunite, profesionálnej angažovanosti pri objasňovaní stanovisk, potvrdzovaniu praktickej platnosti jej téz a postupov, precizovaniu názorov o postavení aplikovanej etiky v štruktúre nových odborov a súčasného poznávania a jej praktickej intencii.

Aj v súčasnosti, a možno ešte výraznejšie ako v minulosti, sa etika chápe ako praktická filozofia, čím sa len potvrdzuje jej pôvodný význam. Už aj preto, že rozšírila svoj repertoár o nové reflexie a oblasti etického diskurzu. Sme svedkami narastajúceho záujmu o tieto etiky, ako aj o etiku v jej celku, o jej nové poslanie v súčasnom svete. Sme presvedčení, že etiku je nutné vnímať skôr pluralisticky, v úzkej prepojenosti jej rôznych úrovni, teórií, princípov. V naplňaní praktického rozmeru filozofie zaujíma aplikovaná etika špecifické postavenie. Následne sa etablovali isté roviny etickej reflexie (metatetika, teoretická etika a aplikovaná, resp. praktická etika) a profilovali sa do relatívne samostatných oblastí, resp. úrovni skúmania. Táto otázka subsidiarity rovin etiky otvorila ďalšie nové odbornoteoretické diskusie, napr. medzi teoretikmi a antiteoretikmi, zástancami teoretickej a empirickej zodpovednosti, partikularizmu a univerzalizmu, rozpravy o spôsoboch a možnostiach účasti morálnej filozofie v riešení

prakticko-etických problémov, ako aj o charaktere etických problémov, spôsoboch a kompetenciách pri ich riešení v rámci aplikovaných etík.

Tým, že sa etika už diverzifikovala do niekoľkých rovin a aplikačných podob, vyvoláva neraz pochybnosti a diskusiu o ich pôvodnej jednote, teoreticko-etickej kompetencii etiky v oblasti aplikovaných etík, o štruktúre a budovaní etickej teórie. Pochybnosti a kritický postoj k aplikovaným (praktickým, užitým) etikám nebránia vedcom aj odborníkom z praxe intenzívnejšie sa zaujímať o uvedenú problematiku, presvedčať sa o praktickej užitočnosti etiky v modernom svete. Vo vyspelých a ekonomicky prosperujúcich krajinách dnes už existujú desiatky samostatných inštitúcií a centier aplikovaných etík, ktoré majú svojím poslaním - či už na akademickej pôde univerzít alebo v komerčnom prostredí (vzdelávacie a tréningové kurzy, semináre, poradenstvo, audity apod.) - uplatňovať a praktizovať etické prístupy.

Prostredníctvom tejto publikácie chceme zoznámiť širšiu odbornú verejnosť so skutočnosťou, že problematika aplikovanej etiky nie je „módny trendom“, ale je predmetom seriózneho teoretického záujmu, odborných diskusií o spôsoboch etickej aplikácie, jej metóde, budovaní etickej teórie z pozície aplikovanej etiky, jej vzťahu k filozofickej etike, odlišnosti ale aj súvislosti so všeobecnou etickou teóriou. V tejto diskusií sa nedá obísť ani otázka jej vzťahu k filozofii v súvislosti s jej praktickou intenciou, ktorá výrazne podnietila záujem o jednotlivé oblasti praktickej filozofie ako aj samotné aplikované etiky a zároveň vyvolala polemiky o kompetenciách filozofie v oblasti aplikovaných etík. Teoretickým snažením v oblasti aplikovanej etiky naďalej zostáva zdôvodnenie jej špecifickej výskumnej úlohy a samostatného praktického poslania, pričom nechce podceňovať ani konštruktívny význam filozofie a etiky. Filozofický prístup, účasť filozofov je nutným predpokladom rozvoja aplikovanej etiky, je dôležitou súčasťou takejto analýzy. Publikáciou chceme priblížiť túto

diskusiu, jej východiskové pozície ako aj hlavné trendy. Pokúsime sa identifikovať tieto trendy a rôzne stanoviská o aplikovaných etikách, priblížiť základný rozmer i konkrétne podoby tohto dialógu.

1 FILOZOFIA A ETIKA V ČASE TURBULENTNÝCH ZMIEN

1.1 PRAKTICKÁ FILOZOFIA A ETIKA - REFLEXIA NOVÝCH POTRIEB

„Praktická filozofia na rozdiel od teoretickej filozofie neskúma poznanie a bytie, ale ľudskú prax. Zahŕňa nielen etiku, ale aj hospodársku etiku a politiku (sociálnu, právnu, štátnu). V širšom chápaní zahŕňa aj antropológiu, náboženskú filozofiu, filozofiu kultúry a umenia.“¹

Už Aristoteles v dobe presadzovania vedy ako racionálnej formy a jej praktickej užitočnosti v živote upozorňuje na nutnú prepojenosť a závislosť eticko-teoretického a praktického konania: „... človek sa stáva spravodlivým tým, že koná spravodlivo, striedmy tým, že koná striedmo; lenže bez takejto činnosti si nikto nemôže myslieť, že sa raz stane (mravne) dobrým. A predsa to väčšina ľudí nerobí, ale sa utiekajú k teórii v domnienke, že sa filozofovaním stanú cnostnými. Počínajú si ako chori, ktorí sice pozorne počúvajú lekára, ale z toho, čo im nariadiť, si nič nerobia. Teda ako sa títo nebudú telesne dobre mať, ak sa takto budú liečiť, tak ani tamí sa nebudú duševne dobre mať, ak budú takto filozofovať.“²

V tematickom ohraničení praktickej a teoretickej filozofie (etiky) je obsiahnutý predbežný význam praktickej filozofie (patri sem aj praktická intencia). To platí v prípade Aristotela, ako aj jeho následníka Chr. Wolffa v diele „Philosophia practica universalis“ z roku 1738.

Praktická filozofia chce, podobne ako etika, slúžiť mravnému zdokonaľovaniu praxe. Preto sa neobmedzuje iba na metaetiku ani diskusiu o najvyššom dobre a morálnych princípoch. V úzkej spätosti so životom sa etika pokúša reagovať na najrôznejšie aspekty života v jeho rôznych

¹ HÖFFE, O. - FORSCHNER, M. - SCHÖPF, A. - VOSSENKHUL, W.: *Lexikon der Ethik*. München: Beck, 1992., s.216

² ARISTOTELES, *Etika Nikomachova*. Bratislava: Pravda, 1979, s. 48.

UNIVERZITNÁ KNIŽNICA
Univerzity Martina
874 01 ...
... ..

Pavel FOBEL

APLIKOVANÁ ETIKA

teoretické východiská a súčasné trendy

Vydalo Vydavateľstvo HONNER v edícii Filozofické perspektívy

Martin 2002

Prvé vydanie

Publikácie Vydavateľstva HONNER si môžete objednať na adrese:

<http://www.alj.sk>

ISBN:80 - 968399 - 5 - 0

EAN:9788096839957

V EDÍCI FILOZOFICKÉ PERSPEKTÍVY
DOSIAE VYŠLO:

Václav ČERNÍK

K pojmu bytia - Problém rekonštrukcie klasickej ontológie
2000

Silvia GÁLIKOVÁ

Úvod do filozofie mysle - Prípady psychofyzického problému
2001

ISBN: 80-968399-5-0

5957

150•